

„ცისფერი ყანწები“.

1.

„ცისფერი ყანწებით“ იწყება ახალი პერიოდი ქართულ მწერლობაში. ჩვენი ტეზისი, რომ სიმვოლიზმი, როგორც შკოლა, არ ყოფილა „ყანწებში“, უდავოდ მიიღეს. აქ გასაკვირია დათანხმება კი არა, უფრო ის გაუგებრობა, რომელიც უწინ არსებობდა ამ საგანზე. ახალი შკოლის გამოსვლა, ყოველთვის კადნიერებაა; რაც უნდა უიმედოთ ძველი იყოს ძველი, იმას უნდა სიცოცხლე და უკანასკნელად მაინც ითამაშებს ბრძოლის კომედიას. ხაზით ხაზამდე გაჟეორდა ამბავი, რომელიც წინ უსწრობდა სიმვოლიზმის გამოსვლას სხვა ქვეყნებში. რემი დე გურმონი გვარწმუნებეს, რომ ბრბო, ყოველთვის აპატიებს კადნიერებას, თუ უკვე არი პრეცედენტები ისტორიის ოქმებში ჩატანილი, მაგრამ ქართული ბრბო გაირჩევა სხვისგან იმით, რომ ნაკლებად იცნობს ისტორიის ოქმებს, სამაგიეროთ სხვა თვისებები, რომელნიც უფრო ახასიათებენ ბრბოს, იმას ზედმეტიც აქვს. თავაშვებულ წყევალში კიდევ გაისმა საგინებელად სახელები, რომელთაც უკვე მოასწრეს სხვაგან წმიდანებათ გახთომა. რა ანაქრონიზმი ჰქრის იმიდან, რომ ვერლენის, ბოდლერის და სტეფან მალარმეს სახელებს კიდევ სჭირია დაცვა!.. ბრძოლა „ყანწების“ წინააღმდეგ საგანგებოთ გადატანილ იქნა სულ სხვა სივრცეზე. სიბრიყვემ მოკიდა ხელი და გაუშვა ჩვენ წინააღმდეგ ფრთიანი სიტყვა „ფუტურისტობა“, ამ სიტყვას კი ისე ქონდა გაძრახული სახელი, რომ იქცა იმ ქვად, რომელიც ლამობდა ჩვენ წაქცევას. რასაკვირველია ჩვენ ყოველთვის გვქონდა მხედველობაში, რომ საქართველოში სიმვოლიზმი გამოდის, მაშინ, როცა ის სხვაგან მებრძოლ შკოლიდან უკვე შეიქნა აკადემიური, რომ მისი მწუხრი იგრძნეს თვითონ ეპიგონებმა, და ახლა გამოდის ახალი შკოლა ფუტურისტების. მაგრამ ეს გარემოებას სრულიად არ სცვლის. გაკვირით ჩვენ პირველ წერილში შევხებით ჩვენ განწყობილებას ფუტურისტთან, როცა შევედრით სახელები რუსთაველის და სტეფან მალარმესი, უკანასკნელის, როგორც ჯერ გაუხსნელ ფორმულების ავტორის. ევროპის ფუტურისტში განაგრძობს მალარმეს. იქნება ეს გაღრმავება სიმვოლიზმის თუ დაწყება ფუტურისტის სულ ერთია, აქ კომენტატორი ღირს ნოვატორად. ერთი კი ყოველთვის უთუოა: ფუტურისტში ვერასდროს ვერ ეტყვის უარს იმ კულტურულ და ეტიმოლოგიურ მღწევართ. რითაც გაამდიდრა სიმვოლიზმმა აზროვნება. მართალია ევროპის ფუტურისტის მემარცხნე ფრაქცია ქადაქმბას იწყებს ნგრევიდან, მაგრამ ის იმდენად ელასტიურია, რომ არ დაგაეჭვებთ ახალ ღირებულებათა შექმნაში. ყოველ შემთხვევაში, იმგვარი განწყობილება და გაგება ამის, როგორც არსებობს რუსეთში და ამიტომ ჩვენშიც. სრულიად მოკლებული არის ნამდვილ სახეს. რაც შეეხება ჩვენს დამოკიდებულებას რუსულ ფუტურისტთან, ის ისეთია, როგორიც რუსი სიმვოლისტების. ჯერ-ჯერობით. თუ შეიძლება მისი კვალიფიკაცია, ის ერთი სახეა იმ მრავალ-მხრივი მოვლენის, რომელსაც რუსული სინამდვილით ეწოდება „ხულიგანობა“. ჩვენ არ ვიცით არაფერი იმაზე უფრო უბადრუკი, როგორც მათი იდეალოგიაა. ძალიან დამახასიათებელია ისიც, რომ რუსეთის ფუტურისტში თავის გენეალოგიას იწყებს ნიპოლისტ ბაზაროვიდან. ყოველ შემთხვევაში ეს ექვსი წელიწადი, რაც რუსის ფუტურისტები მწერლობენ არ გვაძლევს საშვალებას, რომ იმათზე აზრი გამოვიცვალოთ. ზოგიერთი ნიპიერი ახალგაზრდა არ არი მისაღები მხედველობაში, ისინიც მოკლებული არიან ორიგინალობას, მათი დაგვიანებული გადამღერება რემბოსის და ლაფორგის, მხოლოდ რუსის სიმვოლისტების დანაკლისს აჩვენებენ. ამასთან ეს იმდენად პირადული უბედურება არ არი, როგორც ნაციონალი. ხოლო ამაზე მაშინ, როცა შევეხებით რუსეთის სიმვოლიზმს...

2.

ცისფერი ყანწები შეეძლო გერბად აელო მთელ ქართულ ხელოვნებას. ეს სიტყვები სიმვოლიურად ანიშნავენ ქეშმარტ ქართულ მსოფლმხედველობას. „ცისფერი“ ფერია რომანტიზმის, მისი ემბლემა. ნოვალისმა გამოიტირა მისტიკა ცისფერი ყვავილის. ეს ყვავილი ატირებდა არჩეული სულის შორეულ ნათელ ქვეყანაზე. ფილოსოფიურმა იდეა-

ლიზმმა იმაში ნახა გამოსავალი. საქართველოში „ცისფერ ყვავილს“ ღერო წითელი ქონდა. ქართველებისთვის ცა და მიწა საზღვრად არასდროს არ გაყრილან. უწინ ჩვენ ვიყავით წარმართები—ხოლო რელიგიური გეტერიზმი შორს იყო ჩვენგან. მრუშიან, ორგასტულ აზიიდან, რომელშიც დაიხრო ალექსანდრიული შკოლა ჩვენ მაინც მოვახერხეთ უბრწუნელად თავის დაღწევა. შემდეგ ჩვენ შევიქენით ქრისტიანები, ხოლო მისი ასკეტური ფილოსოფია ჩვენგან შორს იყო, ჩვენ დავრჩით ისევ წარმართები, შეიძლება იმიტომ, რომ ქრისტიანები ვიყავით ქრისტიანობამდე. ჩვენ სული უსხეულოდ ვერ წარმოგვედგინა და სხეული კიდევ უსულოთ. გულგრილად ვუცქეროდით ბიზანტიელ ბერების დოგმატიურ ტურნირს და გულგრილად ვუცქეროთ ახლაც მატერიალიზმის და იდეალიზმის დუელს. შეიძლება ჩვენში კიდევ მოხდა ის ფაქტი, რომელზედაც სხვაგან ქადაქმბენ ნეოქრისტიანები. ჩვენში უკვე შერიგდენ სული და ხორცი და ეს არი მესამე ალთქმა, ახალი სულის ალთქმა. წარსულში ყველაზე უფრო პლატონი გვიყვარდა და სიყვარული საქმიოთაც დავამტკიცეთ, ამაზე ამბობს რუსთაველი შემდეგ ფილოსოფიურ სისტემებში მხოლოდ ნეოპლატონიზმი ვიწამეთ და აგრეთვე იყო რისთვისაც. უკანასკნელი ალთქმა სიკვდილის წინ სოკრატის, მისი ზმანება მუსიკაზე და შემდეგ მისი საყვარელი მოწაფის აპოლოგია მუსიკაში შეგვის, ჩვენ ყველაზე ახლო მივიღეთ სულთან.

—ქვეიანური შვება ხალხთა, აი სახელი კულტურის, ამბობს ვიაჩესლავ ივანოვი. მის პირზე ამ სიტყვებს საშინელი ირონია ეძლევა. რუსული ხელოვნება ჯერ კიდევ მარხულობს და მწუხარებს იოანესავეით.

—ხალხთა ქვეიანური შვება.

...და იშვა ქართველი ერი.

მისი ხელოვნება ერთი გამწვევი ნადიმია. ხშირად იყო ეამიანობა და თავზე გვახვავდებოდენ ყვითელი ჭრდოები, ხოლო ქართული ხელოვნების ნადიმი, არასდროს არ ყოფილა „ნადიმი ეამიანობის დროს“, სადაც თამადათ არი სასოწარკვეთა. რუსთაველის ქებას მძლე სიყვარულისას საუკუნოებში ეხმობოდენ თეიმურაზი, ბესიკი, ალ. ქავჭავაძე... და შემდეგ ვაჟა ფშაველა, ეს სასწაული და სიმბოლო უკანასკნელი საუკუნის, ცეცხლიანი ჩვენება საქართველოს მარადი სულის...

3.

ქართული ხელოვნების საკითხი—საკითხია ქართული კულტურის. ბევრ საუკუნეოა წინ იწყება მისი ისტორია და შეიძლება ეს მათუსალობა იყოს მიზეზი, რომ ის სათანადოთ არ არი შესწავლილი. ის შემთხვევითი ცნობები, რომელნიც დაგვიტოვეს ძველმა რომაელმა და ბერძენმა მწერლებმა, რომელთაც ჩვენ შევხვდებით აგრეთვე საკუთარ ქრონიკებში და უცხო მეცნიერთა ნაკვლეებში, მხოლოდ დაახლოვებით წარმოდგენას გვაძლევენ ჩვენ სახეზე. ქართული კულტურა ჯერ არ შექმნილა საკნათ შედარებითი მეტოდით ძიების. რა გვაკავშირებდა ჩვენ მეზობლებთან, ან რითი გავირჩეოდით მათგან.. მეტიც. ჯერ არ არი შესწავლილი უკანასკნელი საუკუნეც კი ქართული მწერლობის. როგორი იყო მისი განვითარება, რა დამოკიდებულება ქონდა რუსულ მწერლობასთან ან და ძველ ქართულ ხელოვნებასთან, რომელსაც ქონდა, როგორც თავის სახე, სტილი, აგრეთვე თავის ფილოსოფია. ამიტომ ძნელია ხელმძღვანელობა კრიტიკულად სრულიად შეუსწავლელი მასალით. ძველი ქართული მწერლობა იწყება რუსთაველით და თავდება ბესიკით, შეიძლება ეს ისტორიულად მართალი არ იყოს. შეიძლება რუსთაველს წინამორბედებიც ყოლოდეს და ბესიკის შემდეგაც არ მომკვდარიყოს ძველი ქართული მწერლობის სული. ამას მნიშვნელობა არა აქვს. აქ მხედველობაში მისაღებია მათი შემოქმედების ინტენსივობა, ამ ორ პოეტში საქართველომ შეკრიბა მთელი თავისი მხატვრული ენერგია. რუსთაველმა უარყო ბიზანტიური ესტეტიკა. ეს უეჭვოა რუსთაველის მტრებისთვისაც, ამაზე საკითხიც არ დასმულა. რუსთაველის ლექსი, როგორც აღუდებული ფოლადი, როგორც პირველი სიმღერა თავაწეული ერის ბებერ ბიზანტიას ვერ დაენათესავენა. რუსთაველს პირი აღმოსავლეთისაკენ აქვს და აქედან მოიტანეს იმაზე იერიშები. ყოველი ძიება რუსთაველის ორეულის აღმოჩენის, მხოლოდ მეცნიერულ აზირობით თუ აიხსნება. ის ვინც შეისწავლის რუსთაველის ლექსს, ვინც იგრძნობს მის შემოქმედების ენერგიას, მიხვდება მთელ ეფემერობას მისი გვირგვინის მოხსნისას. რუსთაველიდან მარტო პროლოგი რომ დარჩენილიყო, შემოქმედი კრიტიკი

იქიდანაც იგრძნობდა გენიის სუნთქვას. ანალოგიურ შემთხვევაში ევრიპიდზე ამ ბოზს ინონენტი ანენსკი:—უნდა წარმოიდგინო თავი ცოტათი მაინც პოეტად, როცა პოეზიაზე ლაპარაკობ, მათულები ამ ხელოვნების ძალიან ფაქიზია და სასაცილოა ღრუბლების შვერდის იქით ფერადების ძებნა...“

„ვეფხისტყაოსანის“ პროლოგში საფუძველი ეყრება ქართულ პოეტიკას, რუსთაველისათვის შაირობა სიბრძნის ერთი დარგია „საღვთო საღვთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი“... ამ ტექსტს ბევრი ინკვიზიტორული კომენტარია მიუღია, მაგრამ უბრალო გრამატიკული და ლოგიური ანალიზი გულისხმობს, რომ რუსთაველისთვის სასმენლად მარგებლობა მოკლებულია იმ ვულგარულ გაგებას, რომელიც მისცეს მას უტილიტარისტებმა. ესტეტიკაში უფრო საგულისხმოა, რომ რუსთაველი იცავს პრიმატს მუსიკისას ლექსში, რაშიც ის ხვდება ედგარ პოს და პოლ ვერლენს. რუსთაველის შემდეგ უდიდესი პოეტი იყო ბესიკი, თუ რუსთაველი თავის საგმირო მოტივებით იწვევს ანალოგიას ელინიზმის კლასიკურ პერიოდთან, ბესიკი აღექვსანდრიული შკოლის პოეტი.

ბესიკის ლირიკა—ლიტურგია შეყვარებული გულის და საქართველოში გული უსულოდ არ იყო. აღმოსავლეთის ორგიაში და ავხორცობა ბესიკში შეყვარებულია ქართული კეთილშობილებით. ბესიკი აგძელებს რუსთაველის პოეტიკას. არ არი სხვა პოეტი, რომელსაც ისე გაეწმიდოს ლირიკული ტემა, როგორც ბესიკს. მისი ლექსის კულტურა, მისი რითმის სიმდიდრე, მკრელი ეპიტეტი, ნაჩილთა, ნიუანსების გამოხმობა, ენის მუსიკალურ ენერჯის ჯადოქრობა იმას აიყვანს ქართულ სიმეოლიზმის მამათ-მთავრად, როგორც ფრანგმა სიმეოლისტებმა—აიყვანეს რონსარი და რუსებმა თ. ტიუტჩევი. თუ რა სიტყვის ეონგლერი იმალებოდა ბესიკში ეს იქიდანაც სჩანს, რომ ბესიკმა დაასწრო ტეოდორ დე ბანვილს ეთქვა: პოეტისთვის ყველაზე უფრო საინტერესო წიგნი ლექსიკონია... ბესიკი ცხოვრობდა საქართველოს აგონიის დროს. ბევრი და მათ შორის პლატონ იოსელიანი უსაყვედურებს იმას ეპიკურების დროს ნადიმს და სიყვარულის ქებას. გასაგებია საყვედური პედანტის, მაგრამ შეიძლება ამაში იმალებოდეს ძვირფასი ჩვეულება ქართული პოეზიის, ბესიკისგან პოლიტიკის და პოეზიის სფეროთა გაყოფა, მით უფრო დასაფასებელია. რომ ის იყო კანცლერი იმერეთის მეფის სოლომონის და დაიღუპა დიპლომატიურ მისიის ასრულების დროს ქ. ახსაში, მაგრამ შეიძლება ეს უფრო მომასწავებელია

4.

მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ხდება უკანასკნელი ტეხილი ქართული პოლიტიკური ცხოვრების, რომელმაც განსაზღვრა მთელი შემდეგი ყოფნა. საქართველომ დაკარგა თავის სახე, როგორც სახელმწიფო. ამ დღიდან ყოველი დღე თითო ლურსმანს უმატებს მის კუბოს. თანდათან მტკიცდება რუსეთის გავლენა ქართულ საშოქალაქო ცხოვრებაზე. ძველი ქართული სული, ჯერ მძლავრობს, მაგრამ აღდგომის მაგიერ იფერფლება. ლიტერატურის ისტორიით უმთავრესი ხაზები ამ მდგომარეობის ასე წარმოგვიდგება. საუკუნის პირველ ნახევარში გამოდის შკოლა, რომელსაც ევროპიულ კლასიფიკაციით რომანტიზმი ეწოდება. ქართული რომანტიზმის „ცისფერ ყვავილს“ ღერი წითელი აქვს. ეს ნიშანია ძველი ქართული პოეზიის ტრადიციების. ერთი მხრივ ქართულ რომანტიკოსებს ეტყობათ გავლენა ევროპის და რუსეთის მწერლების: ბაირონის, შატობრიანის, პუშკინის, მეორე მხრივ ძველი ქართველი პოეტების, ყველაზე უფრო ბესიკის. ქართულმა გავლენამ სძლია უცხო გავლენას. მხოლოდ შორეული ელვით გაიარს აქ მელანქოლია, რომ წარმოიდგენთ ბაირონის ამბოხებას, მის უსაზღვრო სევდას და დემონიზმს. ლეოპარდის და მიკევიჩის პეიზიზმს და მისტიციზმს, მიხვდებით, რომ თ-დი გრ. ორბელიანი, ალ. ჭავჭავაძე და ნ. ბარათაშვილი სხვა და სხვა პოლიუსის ხალხია. ალ. ჭავჭავაძეში ტირის ძველი აშული. მისთვის მგრძნობლობა სჯობს, „ყოველთ თვისებათ, ცით მოვლენილთა“ „ლოთებში“ ის იძლევა შედეგს, რომელიც რჩება ქართული ნადიმის რიტუალის აუცილებელ საგნათ.

ვასილ თან გქონდეთ ნება გუდასა,
აკემეთ სატკობი სიუვარუდასა.

ეს გამოძახილია საუკუნეებში ქართული სულისა. გრ. ორბელიანი სამუდამოთ დარჩა დატყვევებული საიათ-ნოვას გულდამწველი სიტყვებით. მის პოეზიას ისე არაფერი არ ახასიათებს. როგორც „ლოპიანას მუხამბაზი“. ნ. ბარათაშვილშიც გამოკრთის ბესიკი. მთელი წყება მისი

პირველი ლექსების ამ ნიშნის ქვეშ მიდის. მისი პესიმოზმი განელებულია ქართული სულით, ცისკენ ისწრაფის, მიწას მაინც არ შორდება. რამ გამოიწვია მისი რომანტიკოსებში ჩარაცხვა? ისტორია ლიტერატურის დღემდე იტანჯება, რომ ვერ ნახა ფორმულა, რომელშიაც მოემწყვდია მისი ახსნა. რომანტიზმზე იმდენი აზრი არსებობს, რამდენსაც მისი სახელი უხსენებია. ამ შემთხვევაში არის ანალოგია სიმეოლიზმთან. ბევრი მემისტორიე იგონებს პოეტის სიტყვებს: „რომანტიზმი ისეთია, როგორც ქინკა: ბევრს სჯერა იგი, არის რწმუნება, რომ ის არსებობს, მაგრამ სად არი თვისებები, როგორ დაედოს თითი?“ ზოგიერთ ნიშნებს მაინც დაადევს თითი როგორც: ინდივიდუალიზმს, ლირიზმს, მეტაფიზიკურ შეცნობას, ძიებას ლექსის და რიტმის სფეროში... ფრანგ კრიტიკოსს ბრიუნეტეის, რომელსაც ყველაზე უფრო აინტერესებდა ამ ფორმულის ნახვა, გამოუვიდა ის, რომ რომანტიზმის დამახასიათებელ თვისებებად მიიღო ის, რაც ახასიათებს საზოგადოთ პოეზიას, როგორც ზევით ჩამოთვლილი ნიშნები. თ. კიტა აბაშიძეც, იმეორებს ამ ისტორიას თავის „ეტიუდებში“, მხოლოდ ქართული რომანტიკოსების ნაციონალი ძველი პოეზიის ტრადიციები მიიღო სპარსულ გავლენად. აქამდე ქართული პოეზია კიდევ გრძნობს კავშირს ძველ პოეზიასთან, მათი შემაერთებელი სწორი ხაზი იღუნება, ბრუნდება, მაგრამ გამოსავალი მაინც ძველში აქვს. ასე ვუახლოვდებით მესამეცე წლებს, სადაც ეს კავშირი სამუდამოდ წყდება და იქმნება ახალი იდეოლოგია...

5.

ბესიკმა წინდაწინ იწინასწარმეტყველა, რომ „კარხანები“ გააგდებდენ ქართულ ბალიდან. და ეს ზალე მოხდა. სრულად შემთხვევითი არ იყო ის, რომ სამოციან წლების თაობათა ომი პოეზიის გარშემო ატყდა. აქ არ არი მარტო თაობათა ბრძოლა, აქ უფრო კულტურათა ბრძოლაა: ძველი ქართულის და ახალი რუსეთის იდეოლოგიების. ქართულ პოეზიის ყვავილს დაუწყეს შეცვლა რუსულ ხორბალად... ილია ჭავჭავაძე შეიარაღებული რუსეთის „ესტეტიკის დამრღვეველთა“ არგუმენტებით („ესტეტიკის დამრღვეველთა“ ვამბობ, რადგან ბელინსკი უკვე ცნობილია, როგორც კანონიერი მამა „უზრდელი ბიჭის“ პისარევის რამდენად დამახასიათებელია ამისთვის ის ციტატა ბელინსკიდან, ილია ჭავჭავაძემ, რომ თავის ისტორიულ წერილს წინ-უძღვნა, სადაც ბელინსკი ჯავრობს იმაზე, რომ ლიტერატურა „ბალად“ იქცა, სადაც ხელთათმნიანი კავალერები (ცეკვავენი) გამოდის ბრძოლის დამწყებათ. ერთი ხმა არ ყოფილა შემდეგ მოდგმაში დამარცხებულთა დასაცავად. სამუდამოთ გადაწყვეტილად იცნეს საკითხი. გრ. ორბელიანის აღელვება აქ ყველაზე უფრო გასაკვებია, იმაში აიმღვრა კონსერვატორი ქართველი და ქართველი პოეტი. ილია ჭავჭავაძის მოკამათე ქალი კნ. ბარბარე ჯორჯაძისა ვერ იდგა იმ სიმალეზე, რომ დაეცვა თავის პოზიცია. მის პოეტურ ფასს ისიც ამტკიცებს. რომ მისი ლექსები უკვე დიდხანია დაკვიწყებას მიეცენ და დარჩა იმისგან მარტო „ოჯახის სამზარეულო“, მაგრამ რამდენი სიმართლე იყო ამ შან გაზრდილ კულინარ ქალის „ანბანთა თეორეტიკაში“, ასე სასაცილოდ რომ აიგდო ილიამ. იყო გამარჯვება სრული „თერგდალეულთა“, მაგრამ ეს იყო დამარცხება მთელი შემდეგი ხელოვნებისა. ამ დღიდან ამოიშალა ქართულ პოეზიაში ძველი სული. ამ „ცრუ რუსთაველებმა და ლიბერალებმა“ მწერლობა გაიხადეს სამიტინგო ზალად და პოეზია გახცა. რუსთაველის და ბესიკის პოეზიის თვით მიზნობას იმათ უპასუხეს ცნობილი ფორმულებით. ილია ჭავჭავაძემ სამუდამოთ დაწყველა „ფრინველი გარეგანი“. და „ტკბილი ხმები“ აკაკი წერეთელი ათას ხვრელს იტოვებდა პოეტის დანიშნულებაზე: პოეტი მისთვის ხან „უზრუნველი პეპელა“ იყო, ხან „გარამოების საყვირი“. აკაკი წერეთელმა „გარამოების საყვირით“ ძალიან ბევრი იყვირა. ყველა ეს ლექსები ბანკის ოპოზიციაზე და ადვოკატებზე დარჩება, როგორც პოლიტიკური სატირის არა ნიჭიერი ნიმუშები. აკაკი სულ გაქრობიდან იმან იხსნა, რომ დაუახლოვდა ხალხის სულს და ნაციონალ ეპოსში ამონახა ლირიკული ტემები. ხალხი კი ერთადერთი ინახავდა და ინახავს გაურყვენელ პოეზიის ტრადიციებს. იქ, სადაც აკაკი ლალატობს თავის იდეოლოგიას და მღერის შეუგნებლად, მხოლოდ ნახულობს თავისთავს. მისი პირველი ლექსი „საიდუმლო ბარათი“ თითქო სუნთქავს ქალის ცხელ უბით. როცა აკაკი წარსულში იხედება იქაც პოულობს ძალას თავის ლალატისას და ნამდვილ პოეზიას ეზიარება. რაც შეხება აკაკის და ილიას პატრიოტულ ლირიკას, აქაც მათ საკმაოდ ვერ გააღრმავეს ტემა, რომ უკვდავი სახე მიეცათ სიმღერებისთვის. ეს იყოს საგანი

შემდეგი წერილისა, სადაც შედარებით გარკვეული იქნება პოლონური მესიონიზმი და ქართული პატრიოტული ლირიკა. ამ დღიდან თანდათან მაგრდება ჩვენში გავლენა რუსული ხელოვნების. რომელსაც შორეული კავშირი ჰქონდა ნამდვილ ხელოვნებასთან და არაფერი საერთო არ ჰქონია კერძოთ ქართულთან. ჩვენ უარს არ ვყოფთ „მესამოციანეთა“ მწერლების საზოგადოებრივ დამსახურებას, მაგრამ იმათ სამაგიეროთ არ აქვთ ესტეტიური დამსახურება. თავიანთი გაადვილებული ორთოგრაფიით იმათდამარხეს ქართული ლექსი. ეხლა უკვე არ არის ბესიკის მოწიწება და სიყვარული რიტმის და ფორმის, ლიბერალური აზრი ითვლება ლექსის სამკაულად და აკი, გრ. ორბელიანიც ჩაითრიეს ამ ტურნირში თავის „მუშა ბოქლოდით“. მხოლოდ ერის სული იფეთქავს კულტურული ატავიზმით ვაჟა-ფშაველასი. ვაჟამ გაიარა მთელი რიგი რუსულ შკოლათა ვავლენისა, მაგრამ მისმა გენიალმა ბუნებამ სძლია ეს შხამი. მართალია მისთვის არ იყო ლექსის ტექნიკა და ხანდის-ხან ნაჯახით დათლილ წარმოდგენას ქმნიდა, მაგრამ იმაში იყო ძველი სული და ის მაგიურად იღვიძებდა, როცა შეეხებოდა ქართულ ეპოსს. ვაჟა დიდი პროტესტია ძველი საქართველოსი და მთაწმინდა ისე არავის ერგებოდა, როგორც ამ წმინდა მთას...

6.

რა გავლენა შეეძლო რუსულ მწერლობას, როგორი იყო მისი სული? ეგუებოდა ის ქართულ მსოფლმხედველობას? ვიანესლავ ივანოვი ამბობს: რუსული ხელოვნება იმის მაგიერრომ ყოფილიყო ყვაილი, იქცა ხორბალად. მხატვრობა გადაიქცა კულტურულ მისსიათ და სიტყვიერების დაწყებიდან მიიღო იერემიადის და სატირის სახე. ეს მისიონერობა და ცხოვრების დამრიგებლობა ამძიმებს რუსის სულს, ამახინჯებს მხატვრულ მუშაობის სიწმიდეს, ამდაბლებს წმიდა მხატვრულ პოტენციებს (როგორც ნეკრასოვი) ადამიანში ლუპავს მხატვარს (ლევ ტოლსტოი) და ლუპავს თვითონ ადამიანს (გოგოლი და რამდენი სხვა). და დიდხანს იმარხულებდა და იმწუხარებდა კიდევ იოანესავით რუსული ხელოვნება. და დაუძახებდა თავის თავს „ხმად უდაბნოში“, რომ სიმვოლისტების არა: რუსეთის სიმვოლისტები თავიანთ დამსახურებას პოეზიაში ხედავენ იმ ერთ უბრალო, მაგრამ იმავე დროს არაუჩვეულ რთულ საქმეში, რომ პოეზია გამოყვეს ლიტერატურიდან (დაიმახსოვრეს რა ვერლენის „de la musique avant toute chose...“), რომ აზიარეს ის კვლავ, როგორც სწორუფლიანი წვერი ხელოვნებათა ფერხულს: მუსიკას, მხატვრობას, სკულპტურას და ცეკვას. უწინ ლექსები ითვლებოდნენ ლიტერატურის მხოლოდ ერთ დარგად და ამიტომ დამორჩილებული იყვენ საერთო პრინციპებს სიტყვიერ და ლოგიურ კანონისას. დეკადენტები მიხვდნენ, რომ პოეზიას აქვს თავისი ენა, თავისი კანონი და ბევრი რაჰ, რაც ირრაციონალია საერთო ლიტერატურის თვალთა ხედვით, რაციონალია, რაციონალია პოეზიაში, როგორც სიტყვის სპეციფიურ ხელოვნებაში, ან სპეციფიურ სიტყვაში, პოეზიამ დაიბრუნა ძველთა ძველი უფლება, რომელიც წაართვა მწერლობამ... (ვ. ივანოვი, წიგნი: „По вопросам“).

შემდეგ გამოჩნდა, რომ რუსის სიმვოლისტებმაც ვერ აიცილეს რუსულ მწერლობის იერემიადის ბედი. რუსის სიმვოლისტებმაც გაათავეს ისევ „კალმეკური ხლისტობით“, როგორც ეძახის ტოლსტოის მოძღვრებას ფრანგი კრიტიკოსი ე. ლემეტრი. დ. მერეტკოვსკი არა გულწრფელად იმეორებს ლ. ტოლსტოის ისტორიას. არც ასე გვიან ზ. პიპინსმა ომის გამო ცოდვად გამოაცხადა პოეზია. ანდრეი ბელი, პირველი იდეოლოგი სიმვოლიზმის, დღეს ირონიით ამბობს: სტეფანე მალარმესაც ჰქონდა სიმვოლიზმის თეორიაო და თეორიას კითხვით ნიშანს უსვამს და თან რუსულად მასხრობს რემი დე გურმონზე. მთელი მისი გულსწყრომა დაიძახებურეს ფრანგებმა მითი, რომ სიმვოლიზმი იმათ იცნეს პირველ ყოვლისა ფორმის საკითხად და ფრანგული ესტეტიური მისტიციზმი ვერ ეგუება რუსულ მისტიკას. ოთხი წლის წინად კი თვითონ ანდრეი ბელამ დაარსა „აკადემია პოეზიისა“, სადაც სწავლობდნენ რიტმის და ლექსის საკითხებს. რუსულ ხელოვნების საბედისწერო ბედი ერთნაირ ახსნას იღებს პ. ჩაადავიდან ვიდრე ვიანესლავ ივანოვამდე. ეს საკითხია საერთო კულტურის და წარსულის გაკვეთილების. რუსეთი ამ შემთხვევაში მოკლებულია იმ კულტურას, რომელიც მემკვიდროებით ჰქმნის პიროვნებას. ეს საკითხი ელინიზმის და ბარბაროსობის ძალიან ძველია, ვიანესლავ ივანოვს გონია, რომ რუსეთი მაინც ჭლადგენს

ელინიზმს და რუსული ხელოვნება შეიქნება „სობორული“, მხოლოდ ანდრეი ბელიმ და მაქსიმ გოროკიმ როცა განსკვრიტეს წარსული ბურუსი, ერთად აღმოაჩინეს: ყვითელი მონგოლები...

7.

„მესამოციანეთა“ მწერლების იოლი ხელით შამოტანილი რუსული ხორბალი, ამოღის რუსულ ქერად. ყოველი რუსული არა თუ შკოლა, სექტაც კი იწვევს საქართველოში თავის სახეს: მონანიებული აზნაურები, ხალხოსნები, ნიპილისტები... და ეს კიბე გრძელია; მხოლოდ გაუგებრობას შეეძლო ქართული ხელოვნების რენესანსი ამ მწერლებიდან დაეწყო. რენესანსი პირველ ყოვლისა გულისხმობს წარსულის აღდგენას, ქართულად ის აღორძინებად ითარგნება. ისტორიული რენესანსი იყო ცდა ანტიური ქვეყნის აღდგენის აქ თუ შედეგი არ არი საინტერესო, ყოველ შემთხვევაში საინტერესოა თენდეცია, რადგან ეს აზრი არ მომკვდარა ვიდრე ნიცშემდე. ქართველმა აღორძინების მეთაურებმა კი სამუდამოთ დამარხეს ძველი საქართველოს ტრადიციები, და უკანასკნელ დრომდე შექმნეს იდეური ტერორი წარსულის წინააღმდეგ აკაკის და ილიას ის უპირატესობა ჰქონდათ, რომ მოქალაქეობრივ მოტივებში ხანდისხან ნახლობდნენ ნამდვილ პოეზიას, შემდეგ მათმა შკოლამ მიიღო კარიკატურული სახე. და დღეს უიმედოთ გაკვივის მოქალაქეობრივი არღანი კაკოფონიას. ყველა უნიჭო, უსახო, ენაბლუ, ვისაც ხელი არ ედღება, სტანჯავს დღეს ქართულ პოეზიას. რუსული ხელოვნების მიბაძვა და გავლენა ასე დიდია, რომ ქართული ტეატრის კრიზისზე ლაპარაკობენ; მის დაარსებიდან ჩვენ დღემდე და იდეალად აღებულია „რუსეთის სამხატვრო თეატრი“, რომლის ნედლი ნატურალიზმი, უკვე მობეზრდა თვითონ რუსებს, სადაც ყოველი ცდა ახალი დადგმის თავდება აუცილებელ ფიასკოთი, სადაც მხოლოდ ა. ჩეხოვის პროვინციული ქალიშვილები გრძნობენ თავს თავისუფლად და გულმოჯერებით სტირიან. თითქო ქართული აქტიორული ბუნება და თეატრალიზაცია ცხოვრების არ გულისხმობდეს ქართულ თეატრის მომავალ ბედს. რუსული გავლენა უფრო განმტკიცდა მის შემდეგ რაც ერთად მოვიხადეთ რევოლიუციის ცხელება. იყო ჩვენი რევოლიუცია ნამდვილი რევოლიუცია, როცა ძირიანად ინძრევა ერის სული, როცა ერის სული შეირყევა მთელი სიღრმით? ამის შესახებ არაფერი თქმულა, ჯერ კიდევ დიდია ამაზე ძველი ცენზურა—ამ შემთხვევაშიც უაღრესი გამოცდა იყო ერის სულის, აქ პირველად გამოჩნდა მთელი ეფემერობა რევოლიუციის საქმის ეროვნული თვალთა ხედვით და აკი ერთი ამის მონაწილეთაგანი, რომელიც სიმღერას იჩემებდა, საშინელი კატასტროფის შემდეგ, რომელიც იმას უფრო ეხებოდა, საქვეყნოდ აღიარებს ცოდვას. რევოლიუციის შემდეგ ყოველი ძიება ეროვნული სულის და მონობის წინააღმდეგი აქტი ითვლება დემოკრატიის ლალატათ. ქართველმა საზოგადოებამ რევოლიუციის საქმეში შეიტანა მთელი თავისი ფიციხი სული, ფანატიზმი და არ ტყდებოდა მაშინაც კი, როცა ყველა ხომალდები დაიწვა. რუსის ცენტრალურ მთავრობას, რომ ისეთი გამრჯელი აგენტები ყოლოდა საქართველოში, როგორც რუსეთის დემოკრატებს, ამდენხანს საქართველო არ იქნებოდა, თუმცა არც ეხლა არის ცუდათ საქმე, რადგან რუსული საქმე და იმპერიალიზმი დემოკრატიული სოლიდარობის ეგიდით უფრო მოსატყუებელი მიზანია...

8.

რასაკვირველია ჯერ კიდევ არ გათავებულა შაბაში პოლიტიკურ ტურების. დემოკრატობა ჯერ კიდევ ითვლება გონებრივ სილატაკის სინონიმად, მაგრამ ეროვნული ძიება მაინც იმარჯვებს. „უზრდელი კინტოები“, რომელთა კლასიკური აწერა მოგვცა ნ. ნიკოლაძემ, რომელიც უწინ მესაჭეობდნენ პოლიტიკურ ცხოვრებას, დღესაც არ ანებებენ თავს პოლიტიკას და მწერლობასაც უწევენ ხელსა, ხოლო რთული გამოირკვა და ამაღლდა იმდენად, რომ დადგა საკითხი ავტონომიის; ეს გულისხმობს მორარულ ავტონომიას აგრეთვე პიროვნების და მწერლობისთვისაც. ამ შემთხვევაში ეს ფორმულები ერთად წამოაყენა არჩილ ჯორჯაძემ, რომელმაც განიცადა თავის თავზე მთელი ტრადიცია მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოსი. დასამახსოვნელია ის, რომ არჩილ ჯორჯაძემ, რომელიც ყველაზე უფრო იცნობდა მეცხრამეტე საუკუნის საზოგადოებრივ აზრს, ქართული ფილოსოფიის გაწყვეტილ ძაფის შეკვრას და ქართულ ეროვნული აზროვნების რესტავრაციას უკავშირებდა იმ სახელს, რომელიც გამოდის სიმვოლიზმის შკოლის მეთაურათ. „ციფერი ყანწები“ როგორც შკოლა თავის თავს ამტკიცებს ეროვნულად. ინდივიდუალიზმი, თავისუფლება შემოქმედების, ხელოვნების თვითმიზნობა, რომელსაც დღეს ქადაგებს ეს შკოლა

საქართველოსთვის არ არი ახალი. ბუსთაველის და ბესიკის შემდეგ ამის მტკიცება თითქოს გაუგებრობაა. რასაკვირველია ბევრია კიდევ, რაც შკოლას აძლევს ახალ ფერს, რაც აღნიშნავს იმას, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ მეოცე საუკუნეში, რომ ნერვები უფრო მგძობიარე შეიქნა და ქალაქის სული ვერ იგუბებს მთლიანობას ბუნებისას. ლექსის ტენიკამ იქამდი მიიღწია, რომ ანბანებს მისცა საღებავი, რომ მთელი რიგი კულტურულ მოღწევითა ხელოვნების წინ აყენებს ახალ პერსპექტივებს, რაც შეძლების დაკვირვებად გამოხატეს „ყანწებში“ მონაწილეთ. მაგრამ მთავარი დებულებების გაართობა შეიძლება ძველ ქართულ პოეტიკაზე დაყრდნობით. ჩვენ უარს ვებუნებით ჩვენს ახლობელ წინაპართა ნაშრომს, რამდენადაც ის არ აკმაყოფილებს, როგორც საზოგადოთ ხელოვნების, ისე ქართული ძველი ხელოვნების მოთხოვნილებათ, მაგრამ აქედან კიდევ შორს არი წარსულის არ მიღება. მე წინდაწინვე ვგრძნობ კითხვას, მაშინ რა არი ახალი ახალ შკოლაში, თუ უმთავრესი დებულებანი წარსულით მართლდებიან?

ეს კითხვა დაუყენეს ფრანგ სიმფოლისტებსაც. ჩვენი პასუხიც ისეთია, როგორც ფრანგი სიმფოლისტების:

—ახალი ის არი, რომ ჩვენ მოგვამს ის, რაც თქვენ გქონდათ გაუფრთხილებლობა და გვიწევიათ, რომელსაც, რასაკვირველია თან ემატება ახალიც.

ვინ არის დამნაშავე, რომ ქართული მწერლობა ისე გაასაქურისეს, რომ პორნოგრაფიად ითვლებიან გრ. კობაქიძის და ელენე დარიანის ლექსები. ვინარა დამნაშავე, რომ „ყანწების“ შეჩვენებას ბედავს კაცი, რომელმაც პირველად გაბედა რუსთაველისთვის დაეყვება და რომელის სახელს ხშირად ამბობენ მეორე ტრაგიულად აღსრულებული მწერალის ხსენებაზე...

ვინ არი დამნაშავე, რომ გათამამებული სირაჯები დღეს რყვნიან ქართულ პოეზიას?

ყ.

საზოგადოებრივი და ხელოვნების კრიზისი ერთმანეთს გადაეწნა. რუსულ გავლენამ ქნა ის, რომ შეიქნა ყიზილბაშური თეორია, სადაც მტკიცდებოდა რუსეთის კულტურტრეგერობა საქართველოში და სრულიად შემთხვევით არ იყო, რომ ქართულ სიტყვაკაზმულ მწერლობის დაცემის საკითხი რევოლიუციის მეორე დღეს დაისვა. ბევრი რამ ითქვა მაშინ ამის მიზეზად, უმთავრესისთვის, რასაკვირველია ყურადღება არ მიუქცევიათ. გაგრძელება იყო ამ საკითხის და იმაზე პასუხი, როცა გრ. კობაქიძემ ლექცია წაიკითხა ოსკარ უაილოდზე, არჩილ ჯორჯაძე მის საკამათო წერილში სწერს.

—რა მნიშვნელობა უნდა ქონდეს ქართულ სიტყვა კაზმულ მწერლობისთვის უაილდის შემოქმედებას? ჩემი აზრი ზოგიერთს პარადოქსად მოეჩვენება. უნდა ვსთქვა, რომ დღეს გვესაჭიროვება გაბედული მხატვარი, დიდი ოცნების პატრონი, რომელიც გულში სევდას ატარებს, თავი კი გაშუქებული აქვს ღრმა და ფართო აზროვნებით... ჩვენ გვესაჭიროება, თუ შეიძლება ასე ითქვას სინტეტიური სურათი ქართული ცხოვრებისა ამ სინტეტიური სურათის შექმნა შეუძლია დიდ სულოვნებას, დიდ ოცნებას და, თუ არ ვამიწყრებით, „მშვენიერ მატყურობასაც“. არჩილ ჯორჯაძეს შესაძლებელია მიიჩნია, რომ ხელოვნება აძლევს ეროვნულ პარტიკულიარისმს, ოცნებით ფრთა შესხმული, სიცრუით აღფრთოვნებული რეალურ ცხოვრების შემოქმედებითი შევსება და განმარტება იქნება. აქ სამახსოვროა, რატომ უნდა ატარებდეს მხატვარი დიდ სევდას და რატომ უნდა იყოს ფართო და ღრმა აზროვნებით გაშუქებული თავით. ეს გამოტანჯული აზრებია და შემდეგ აიხსნებიან. რასაკვირველია, ზოგს კი არა ბევრსაც ეჩვენა „მშვენიერი ტყუილის“ დაცვა პარადოქსად, მაგრამ ამგვარი დაყენება საკითხის მაინც გულისხმობს ერთგვარ ჯადო-წერს, რომელშიც იშლება ჩვენი მწერლობა. ხოლო დღეს იწყება ძირიანად შეცვლა ქართული აზროვნების, საუკუნოებით დაჩაბდილილი წარსული ცოცხლდება და საქართველოს სახელმწიფოებრივი ტრადიციები დგებიან, დამონებული სული უბრუნდება თავის ძველ ბუდეს. რამდენადაც გაიზრდება ეროვნული შეგნება, იმდენად ჩვენ ვუახლოვდებით წარსულს და ინაყვება ქართული იდეა. საქართველოს ხელოვნების მომავალიც ამ იდეის გაშლით გაიხსნება.

უნდა მოხდეს ეროვნული აღდგომა. მაგრამ აღდგომა არი ორნაირი — ელლინიზმზე ამდგარი ახალი საბერძნეთი სიკვდილზე უარესია, საქართველოს ყოველთვის ერჩია ცოცხალ ძალს მკვდარი ლომი და ამიტომ საქართველოს ეროვნული აღდგომა უნდა იქნეს აღდგომა ლომის ძველი ქართული იდეით. მაშინ არ იქნება საჭირო „მშვენიერი ტყუილი“, რადგან ეროვნული აღდგომა იქნება დიდი სინამდვილე, ქართველი მხატვარიც ნახავს მაშინ თავის ამდენანს დაკარგულ სულს, ნახავს და გაიხარებს, ეს იქნება უდიდესი სასწაული და ეს სასწაული იქნება...

საქართველოს ხელოვნების მომავალიც ამ იდეის გაშლით გაიხსნება.